

5 Христофорова, О. Б. Логика толкований. Фольклор и моделирование поведения в архаических культурах / О. Б. Христофорова. — М. : РГГУ, 1998. (Чтения по истории и теории культуры. Вып. 25). [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://www.ruthenia.ru/folklore/hristoforova7.htm>

Выкарыстаны матэрыялы фальклорнага архіва кафедры беларускай культуры і фалькларыстыкі УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны»

І. В. ГЛУШЭЦ
Гомельскі абласны цэнтр народнай творчасці
(Гомель, Беларусь)

ПЕСЕННЫ ФАЛЬКЛОР
ПРЫПЯЦКАГА ЗАПАВЕДНІКА
(па матэрыялах экспедыцыі
ў Жыткавіцкі раён)

Палессе — край, багаты народнай спадчынай. Тэрыторыя Жыткавіцкага раёна, якая адносіцца да Прыпяцкага запаведніка, не з'яўляецца выключэннем. У гэтым чарговы раз нас пераканала фальклорная экспедыцыя, арганізаваная Гомельскім абласным цэнтрам народнай творчасці ў маі 2011 года. Падчас экспедыцыі было запісана 80 песень без уліку тэкставых варыянтаў. З іх больш за 30 — абрадавых.

З каляндарна-абрадавых больш за ўсё запісана намі калядных — 10 песень, што сведчыць пра добрую захаванасць каляднага абыходнага абраду (у дадзенай мясцовасці — з «казой»), магчыма, дзякуючы яго маляўнічасці і

вясёламу настрою. Прыклад шчадроўкі запісаны намі ў в. Перароўскі Млынок:

Колядзін, колядзін,
А я ў бацька одзін,
По колена кожушок.
Дайце, цёця, пірожок,
А на пірожок сала,
А на сала коўбасу,
А я до дому понясу.

*(Зап. А. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Перароўскі Млынок
Жыткавіцкага раёна ад Баран
Настасці Агамаўны, 1920 г. н.)*

Наступны жанр каляндарных песень, зафіксаваных намі, — веснавыя загуканні. Паўсюдна захаваліся ў памяці носьбітаў варыянты песні «Гу, весна, гу, красна», а таксама «Ой, весна, весняночка», варыянт якой мы прыводзім з в. Перароўскі Млынок:

Ой, весна, весна, весняночка,
Ой, чья ж то дочка Мар'яночка?
За воротамі короўку пасла,
Назбірала горшчок масла,
Горшчок масла, горшчок сыра,
Да ўсіх хлопчыкоў запрасіла:
— Ешце, хлопчыкі, дый мочайце,
А на гарэлочку пробачайце.

*(Зап. А. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Перароўскі Млынок
Жыткавіцкага раёна ад Баран
Настасці Агамаўны, 1920 г. н., Баба-
рыка Марыі Міхайлаўны, 1931 г. н.)*

На Вялікдзень на даследаванай намі тэрыторыі існуе звычай праведваць сваіх хросных — хадзіць «у волочобное». Інфарматар з в. Хлупін праспявала нам наступную валачобную песню:

Ой, лецела стрэла дый у koniec села,
Ці я, хмелю, дый у koniec села.
Дый убіла стрэла сына молайца.
Да ніхто к целу не прыступіцца.
Прыступілася Анна Іваноўна,
Й узела цело дэй на ручэнькі,

Обнесла цело кругом цэркоўкі.
Сама цэркоўка открываецца,
Само целочко й у во гроб легло.
Прылятае да тры пташэчкі:
Што одна пташка — то мамка яго,
А другая пташка — то сестра яго,
А трэйця пташка — то жона яго.
Ой, маці плачэ з веку до веку,
А сестра плачэ з году до году,
А жона плачэ з вечора до дня.
Ек мамка плачэ, то й рэкі цекуць,
А сестра плачэ — то й озёрушка,
А жона плачэ — ні калюжэчкі.

*(Зап. А. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Хлупін Жыткавіцкага
раёна ад Торчык Сцепаніды Іванаў-
ны, 1937 г. н.)*

Тут даволі цікава правесці паралелі з песнямі абраду
«Ваджэнне і пахаванне стралы», які бытуе на Веткаўшчыне:

А ў садзіку пад ігрушаю,
Ой, лёлі-лёлі, пад ігрушаю.
Там ляжыць цела, як папер бела.
А ніхто к таму целу не прыступіцца.
Прыступілася старая бабачка,
Старая бабачка, яго мамачка,
Яго мамачка ўзяла на ручанькі,
Панясла цела дай у цэркаўку.
Самі дзверачкі адчыніліся,
Самі свечачкі запаліліся,
Самі кніжачкі зачыталіся.

[1, с. 157; в. Казацкія Балсуны, Веткаўскі р-н]

Ой, шла страла да ўдоль сяла,
Ой, ой, люлі, да ўдоль сяла.
Убіла страла добра моладца.
Па том моладцу некаму плакаць:
Матка старэнька, сястра маленька,
Жана молада возле горада.
Ідзе мамка плача — там калодзежы,
Дзе сястра плача — там руч'і бягуць,
Дзе жана плача — там расы няма.

[1, с. 105; в. Ірыноўка, Веткаўскі р-н]

Яўнае падабенства тэкстаў, запісаных у Жыткавіцкім і Веткаўскім раёнах, дае падставу меркаваць, што абрад «Ваджэнне і пахаванне стралы» калісьці мог быць распаўсюджаны і на тэрыторыі Прыпяцкага Палесся.

Намі таксама зафіксаваны ў в. Хваенск веснавы карагод, які пачынаецца тыпавым напевам «крывы танец», а працягваецца тыпам «проса»:

А ў крывого танца да не вуведом конца.

Зелёная рутонька, жоўты цвет.

— А мы просо сеелі, сеелі.

— А му каня выпусцім, выпусцім.

— А мы каня забером, забером.

— А му каня вукупім, вукупім.

— А мы дзеўку забером, забером.

(Зап. Л. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц у 2011 г. у в. Хваенск Жыткавіцкага раёна ад Чарнушэвіч Галіны Іванаўны, 1937 г. н., Яфрэмавай Тамары Рыгораўны, 1945 г. н.)

Можна думаць, што даўней гэта былі розныя карагоды, але з цягам часу, і ўлічваючы, што інфарматары маглі нешта забыць, тэксты аб'ядналіся.

Падчас экспедыцыі мы таксама запісалі некалькі жніўных песень, сярод якіх наступная, жартоўнага зместу (в. Хлупін):

А я ў полі жыто жала,

Ў мене дома шкода стал(а),

Што свекруха с печы упала.

Бо ж ана здурела, што й с печы паляцела,

А можэ ана скруцілася, што с печы скацілася.

(Зап. Л. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц у 2011 г. у в. Хлупін Жыткавіцкага раёна ад Чыжык Антаніны Рыгораўны, 1923 г. н.)

З сямейна-абрадавых намі зафіксавана 13 песень вясельнага цыклу — на заручынах, сватам і каравайныя. Прыклад вясельнай песні з в. Перароў:

Клёновая да лісцінонька,

Куда цебе ветрык вей(е)?

Ці в(ы) луг, ці в(ы) долину,
Ці назад на к(а)лёнін(у)?
Молодзенька Марынка,
Куда сэбе мамко оддай(е)?
Ці в(ы) людзі, ці в(ы) татары,
Ці в турэцкую ж зем(лю)?
Там землячка корэністая,
Там сямейка гонорыстай(я).
Оны будуць вечэраці,
А я буду ж плакаць(і),
Кос(ы)камі дай опусчуса,
Слёз(ы)камі дай обольюс(а).

*(Зап. А. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Перароў Жыткавіцкага
раёна ад Забеліч Эвеліны Рыгораў-
ны, 1942 г. н., Туравец Аляксандры
Пятроўны, 1930 г. н.)*

Больш за ўсё на даследаванай тэрыторыі ўдалося запісаць пазаабрадавых песень — каля 40. Прыводзім ва-рыянты найбольш распаўсюджаных сюжэтаў:

Ой, пойдучу я в лес по дрова, нарубаю лому,
Зав'ёў мене дурны розум на чу... на чужу старон(ку).
На чужой жэ сторононьке сонейко не грэе,
Нету маменькі родное, ніхто, ніхто не жалее.
Ой, сорву я з рожы кветку дай пушчу па воду:
— Плыві, плыві, з рожы кветка, дый до, дый до мойго ж роду.
Плыла, плыла з рожы кветка, дый стала кружыцца.
Выйшла маці воду браці дый ста... дый стала дзівіцца:
— Ой, чэго ж ты, з ружы кветка, на водзе сов'яла,
Ой, чэго ж ты, моя доню, така, така стара стала?
— Остарыла ж мене, мамко, дрова да лучына,
А шчэ к тому ж, моя мамко ж, невер... неверна дружнына.
Остарылі ж мене, мамко, дробненькіе дзеткі,
Што не прала, не качала свекру... свекрасі сарочкі.
Болиць, болиць головонька, нечым обвезаці,
Обвяжу я й головоньку шовко... шоўкавым платочком.
А той шолковы платочэк голоўку не з'яжэ,
Й а той сівы голубочок роду, роду не накаж(э).

*(Зап. А. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Перароў Жыткавіцкага
раёна ад Забеліч Эвеліны Рыгораў-
ны, 1942 г. н., Туравец Аляксандры
Пятроўны, 1930 г. н.)*

За гарамі, за морямі галубы летаюць,
Не вазнаці, не згадаці, как гада мінаюць.
Ой вы, хлопцы, мае хлопцы, хлопцы маладые,
Запрегайце, хлопцы, коні, коні вараные.
Запрегайце, хлопцы, коні, коні вараные,
Я паеду даганяці годы маладые.
Как дагнала свае годы на кленовым мосці:
— Верніцеся, мае годы, хоць да мене в госці.
— Ой, не верномсь, твае годы, дай да цебе в госці,
Трэба было шанаваці нас за маладосці.
Ой, не спіла, ой, не з'ела, гарно не схадзіла.
Через цебе, мой міленькі, годы пагубіла.

*(Зап. Л. Г. Мельнікава, І. В. Глушэц
у 2011 г. у в. Хлупін Жыткавіцкага
раёна ад Чыжык Антаніны Рыгораў-
ны, 1923 г. н.)*

Такім чынам, на цяперашні час на тэрыторыі Жыт-
кавіцкага раёна, якая адносіцца да Прыпяцкага запаведніка,
песенны фальклор шырока распаўсюджаны. Больш за ўсё
фіксуюцца пазаабрадавыя песні, а з абрадавых — каляд-
ныя — з каляндарна-абрадавага цыклу, і вясельныя — з ся-
мейна-абрадавага.

ЛІТАРАТУРА

1 Новак, В. С. Абраднасць і паэзія «Пахавання стралы» /
В. С. Новак. — Гомель : ГДУ, 2002. — 269 с.

